

*Ми ї'ємось за те, чому
немає ниї в усьому світі –
за Батьківщину.
О. Довженко*

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"

СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"

СЕРІЯ "ПРАВО"

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

**Громадська наукова організація «Всеукраїнська
Асамблея докторів наук із державного управління»**

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 9(11) 2022

Київ – 2022

**Public scientific Organization «Ukrainian Assembly
of Doctors of Sciences in Public Administration»**

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

*(Series «Public Administration», Series «Law», Series «Economics»,
Series «Psychology», Series «Pedagogy»)*

Issue № 9(11) 2022

Kyiv – 2022

ISSN 2786-5274 Print
УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9\(11\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9(11))

**«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління»,
Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»):
журнал. 2022. № 9(11) 2022. С. 438.**

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 07.09.2022, № 2/9-22)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.

Журнал видається за наукової підтримки: Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290 журналу присвоєно категорію "Б" із права.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2022 № 89 журналу присвоєно категорію "Б" із педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та державного управління.

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень.

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- **Балахтар Катерина Сергіївна** - доктор філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов Національного університету ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
- **Бахов Іван Степанович** — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- **Бельська Тетяна Валентинівна** - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості (Київ, Україна)
- **Гбур Зоряна Володимирівна** - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- **Дацій Олександр Іванович** — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Педагогіка»

Smalko L.Ye., Husak L.Ye. <i>THE DRAMATIZATION TECHNIQUE AS A MEANS OF DEVELOPING A FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF NON-PHILOLOGY STUDENTS (A CASE STUDY OF ESP COURSE FOR STUDENTS MAJORING IN HISTORY, NATIONAL SECURITY, AND LAW)</i>	12
Вишар Є.В. <i>МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	22
Гончар Л.В. <i>ЗАЛУЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ОПАНУВАННЯ СІМЕЙНИМИ ЦІННОСТЯМИ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ</i>	33
Гречаник Н.І., Гречаник С.В. <i>ОСОБИСТІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ</i>	42
Григорчук О.М., Дугінов В.Є., Тарасевич В.І. <i>ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОРУШІЙНОЇ СИЛИ (ЕРС) ТА ВНУТРІШНЬОГО ОПОРУ ДЖЕРЕЛА СТРУМУ: ГРАФІЧНИЙ СПОСІБ</i>	52
Дунаєвська О.Ф., Зубрицька Л.О., Мосієнко О.О., Зубрицька Т.Р., Сокульський І.М., Муленко С.М., Гончарук С.В., Рублюк О.М. <i>АНАЛІЗ СКЛАДАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ЛІЦЕНЗОВАНОГО ІНТЕГРОВАНОГО ІСПИТУ «КРОК М. ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА» У ЖИТОМИРСЬКОМУ ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ КОЛЕДЖІ</i>	64
Запорожець М.О., Бержанір А.Л. <i>ПРОБЛЕМА ДУХОВНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.</i>	78

УДК 130.2

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9\(11\)-78-87](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9(11)-78-87)

Запорожець Микола Олексійович кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20301, тел.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-1532-4468>

Бержанір Анатолій Леонідович кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, 20301, тел.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-3224-5008>

ПРОБЛЕМА ДУХОВНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Анотація. У статті показано значущість подальшої розробки методологічних підходів до історії української філософії, котрій необхідно зробити перегляд усталених концепції і оцінок, визначити справжню роль та місце вітчизняних мислителів в історії української культури. Для цього потрібно переосмислити вихідні теоретико-методологічні та світоглядні засади історико-філософського дослідження духовної спадщини українського народу. Філософська інтерпретація духовності пов'язана із тими формами суспільної свідомості, які ототожнюються з формами організації знання. Тому протягом тривалого часу ведеться наполегливий пошук у напрямі визначення суспільної сутності духовності як складової ментальності народу.

Встановлено, що наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. в українській філософії переважала філософія романтизму. Цей період характеризується актуалізацією екзистенційно-антропологічної проблематики і, зокрема, особливостей співвідношення особистості і суспільства.

Обґрунтовано, що романтичні ідеї найбільше виражені у творчості М. Гоголя, П. Куліша, Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Юркевича. Особливістю українського романтизму стає його зв'язок з філософією національної ідеї, а також і релігійне забарвлення, прагнення поєднати антропологічні, соціальні, національні ідеї з ідеями християнства.

Доведено, що в українській філософії періоду романтизму переосмислюється образ людини і природи. Просвітницькому уявленню про природу як складному механізму протиставляється образ природи як одухотвореного, живого цілого. У природі вбачається джерело творчого натхнення, вона починає розглядатися крізь призму людських переживань і настроїв. У розкритті таємниць природи і людської душі віддається перевага не

розуму, а почуттям, художній уяві, підсвідомим виявом людської душі, його мудрості і творчості.

Визначено ствердження у ті часи значущості філософії як найважливішої сфери духовної культури, у якій знаходить свій вираз усвідомлення підстав людського буття, усього спектру духовних проблем людини, нації. Завдяки зусиллям вітчизняних мислителів філософія поставала не тільки необхідним компонентом освіти, але й органічною складовою культурного процесу.

Ключові слова: духовність, українська філософія XIX – початку XX ст., філософія романтизму, академічна філософія, філософія національної ідеї, духовна культура, освіта.

Zaporozhets Mykola Oleksiyovych Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20301, tel.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-1532-4468>

Berzhanir Anatolii Leonidovych Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 2, Uman, 20301, tel.: (04744) 3-45-82, <https://orcid.org/0000-0002-3224-5008>

THE PROBLEM OF SPIRITUALITY IN UKRAINIAN PHILOSOPHY OF THE XIX – EARLY XX CENTURIES

Abstract. The article shows the importance of further development of methodological approaches to the history of Ukrainian philosophy, which needs to revise the established concepts and assessments, determine the real role and place of Ukrainian thinkers in the history of Ukrainian culture. For this, it is necessary to rethink the original theoretical, methodological and ideological principles of the historical and philosophical study of the spiritual heritage of the Ukrainian people. The philosophical interpretation of spirituality is associated with the forms of social consciousness, which are identified with the forms of organization of knowledge. Therefore, for a long time a persistent search has been conducted in the direction of determining the social essence of spirituality as a component of the mentality of the people.

It has been established that at the end of the 19th – beginning of the 20th century. Ukrainian philosophy was dominated by the philosophy of romanticism. This period is characterized by the actualization of existential-anthropological issues and the peculiarities of the relationship between the individual and society.

It is substantiated that romantic ideas are most expressed in the works of N. Gogol, P. Kulish, T. Shevchenko, N. Kostomarov, P. Yurkevich. A feature of Ukrainian romanticism is its connection with the philosophy of the national idea, as well as religious coloring, the desire to combine anthropological, social, national ideas with the ideas of Christianity.

It is proved that in the Ukrainian philosophy of the period of romanticism the image of man and nature is rethought. The Enlightenment idea of nature as a complex mechanism is opposed to the image of nature as an animated, living whole. In nature, a source of creative inspiration is seen, it begins to be viewed through the prism of human experiences and moods. In revealing the secrets of nature and the human soul, preference is given not to reason, but to feelings, artistic imagination, the subconscious manifestation of the human soul, its wisdom and creativity.

The assertion at that time of the importance of philosophy as the most important sphere of spiritual culture, in which the awareness of the foundations of human existence, the entire spectrum of spiritual problems of a person, a nation, finds its expression. Thanks to the efforts of Russian thinkers, philosophy appeared not only as a necessary component of education, but also as an organic component of the cultural process.

Keywords: spirituality, Ukrainian philosophy of the 19th – early 20th centuries, philosophy of romanticism, academic philosophy, philosophy of the national idea, spiritual culture, education.

Постановка проблеми. У духовному житті України у ХІХ ст. відбулися події, що знаменували зародження та розвиток нової української культури. Насамперед, під впливом скovorодинства формується новий тип українського національного інтелегента, який не тільки не цурався народного життя, а й свідомо намагався вивчати його побут, культуру, мову.

Про зародження нової інтелектуальної культури та філософії, наприклад, свідчить діяльність Кирило-Мефодіївського товариства у Київському університеті ім. Св. Володимира. Основною метою товариства було визволення України від соціального та національного поневолення, об'єднання усіх слов'янських народів на основі християнських цінностей.

Майбутнє суспільства завжди залежало від його ставлення до свого минулого у всьому розмаїтті його конкретних проявів, від того, у який спосіб відбувається переосмислення духовних надбань попередніх поколінь. Саме тому в умовах духовного та національного відродження держави особливої актуальності набуває відтворення цілісного історико-філософського процесу як складової інтелектуального життя народу.

Таке завдання стоїть сьогодні і перед історією української філософії, котрій необхідно зробити перегляд усталених концепції і оцінок, визначити справжню роль та місце вітчизняних мислителів в історії української культури, що неможливо без переосмислення вихідних теоретико-методологічних та світоглядних засад історико-філософського дослідження духовної спадщини українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття духовності у філософії, як правило, було пов'язане, передусім, із тими формами суспільної свідомості, які, своєю чергою, ототожнювалися з формами організації знання.

Вівся наполегливий пошук у напрямі окреслення науково-універсальної, суспільної сутності духовності.

Категорія духовності завжди мала у філософії важливу значущість і відігравала провідну роль у визначенні ключових проблем: людина, її місце та призначення у світі, сенс її буття, світогляд, культура, суспільне життя тощо.

Науковий доробок вітчизняних учених-філософів І. Бичка, В. Горського, С. Йосипенка, Т. Кононенка, Ю. Кушакова, І. Огородника, М. Поповича, С. Руденка, М. Ткачук, В. Шинкарука, В. Ярошовця та інших забезпечив всебічність і системність фундаментального розвитку історії української філософії.

Проблеми сутності і розвитку духовних начал у життєдіяльності людини, а також сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників, динаміку формування духовності, світогляду особистості досконало досліджували С. Кримський, О. Мареева, В. Нестеренко, В. Півоев, С. Пролєєв, В. Скотний та інші науковці.

Метою статті є аналіз особливостей наукового осмислення проблеми духовності в українській філософії XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. XIX – поч. XX ст. в українській філософії визначається як філософія періоду романтизму. Особливої ролі у філософії цього періоду набуває соціально-філософська проблематика, зокрема, проблема співвідношення особистості і суспільства, людини і нації. Не менше значення має у цей період і екзистенційно-антропологічна проблематика. Духовну атмосферу України цього періоду обумовили дві впливові європейські культурні традиції – просвітництво і романтизм, причому саме романтична течія стала домінуючою, оскільки вона найбільше відповідала самій сутності української духовності.

Доба Романтизму актуалізувала природно-історичне призначення української еліти – бути провідником у національних змаганнях народу, сакралізувавши при цьому ставлення до національної історії, культури та мови й оголосивши їх неповторними божистими сутностями, наданими народом Творцем [1].

У пошуку розвитку романтизм звертається до мудрості народу, до народної традиції, до історичного минулого нації як дороговказу для сучасності. Ідея національного розвитку бере свій початок у межах культури романтизму. В Україні, починаючи з XIX ст. «філософія національної ідеї» стає не менш значущою традицією, ніж «філософія серця».

У філософії періоду романтизму переосмислюється образ людини і природи. Просвітницькому уявленню про природу як складному механізму протиставляється образ природи як одухотвореного, живого цілого. У природі вбачається джерело творчого натхнення, вона починає розглядатися крізь призму людських переживань і настроїв. У розкритті таємниць природи і людської душі віддається перевага не розуму, а почуттям, художній уяві, підсвідомим виявом людської душі, які вкорінені, зокрема, в народному дусі, його мудрості і творчості.

Романтична традиція відкриває в людині глибинні суперечності божественного і демонічного, звертає увагу не тільки на розумність і доброту як «природні» властивості людини, але й на темні, ірраціональні сторони її душі. Романтизму притаманна ідея неповторності і надзвичайної цінності особистості (антропоцентризм). Романтичне світобачення є усвідомленням розладу між ідеалом і дійсністю і, разом з тим, – всезахоплюючою жадобою оновлення і досконалості, прагненням здійснити ідеал.

Романтичні ідеї найбільше виражені в творчості М. Гоголя, П. Куліша, Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Юркевича. Особливістю українського романтизму стає його зв'язок з «філософією національної ідеї», а також і релігійне забарвлення, прагнення поєднати антропологічні, соціальні, національні ідеї з ідеями християнства.

Як стверджує О. Сухомлинська [2], розуміння духовності як суто людської риси особистості рухалось у напрямі від анімістичного культурного коду до теологічного, християнського, який міцно ввійшов в культурну матрицю людини, заповнивши її вщерть і надовго зберігаючи своє провідне становище. Але з плином часу, з розвитком наук, як гуманітарного, так і природничого циклу, розуміння духовності людини поступово втрачає чіткі обриси релігійно-церковного культурного коду і розростається філософськими й антропоцентричними смислами, залишаючись втім в парадигмі релігійно-церковної культури.

Просвітницька течія XIX ст. не породила такої могутньої плеяди видатних діячів культури як романтизм. Одним з представників просвітницької течії, якому належить значний внесок в історію філософської думки України, став М. Драгоманов. Витоки творчості Драгоманова знаходяться саме у романтичній традиції, але згодом він розриває з романтизмом, переходить на позиції європейського позитивізму і раціоналізму, негативного ставлення до релігії, на позиції лібералізму і, за словами Д. Донцова, космополітизму. Позитивістською була і філософська позиція І. Франка. В цілому, саме з просвітницько-позитивістською ідеологією, що поширюється у другій половині XIX ст., Д. Чижевський пов'язував «підупад» і зниження думок, «розпад і роздріб потоку філософської думки».

Початок періоду романтизму в українській філософії був пов'язаний з виникненням перших університетів (у Харкові, Києві, Львові), з поширенням через них ідей французького та німецького просвітництва, а також німецького романтизму. Найбільш значним центром філософської думки першої половини XIX ст. стає Київська духовна академія, а пізніше – Київський університет, у яких формується Київська релігійно-філософська школа (її представниками були С. Гогоцький, О. Новицький, П. Юркевич та ін). П. Юркевич став одним з найвидатніших постатей філософії періоду романтизму. Він піддав критиці раціоналістичну просвітницьку ідеологію, вульгарно-матеріалістичні і натуралістичні концепції людини. Юркевич створює вчення про серце як

осередок, центр духовного життя особистості, як сферу примирення науки і релігійної віри.

Перша спроба розробки філософії української ідеї належить представникам Кирило-Мефодіївського товариства (1845 – 1847 рр.) М. Костомарову, П. Кулішу і Т. Шевченкові. В ідеології кирило-мефодіївців злилися, на думку Чижевського, романтична традиція, національно-політичний радикалізм і віра у можливість перебудови всього життя на основі християнських принципів.

Громадянський рух другої половини ХІХ століття сприяв філософській творчості багатьох діячів української культури – О. Потебні, М. Драгоманова, І. Франка, трохи пізніше – Б. Кістяківського, В. Вернадського, М. Грушевського, В. Винниченка та інших. Свій внесок у філософську думку на межі ХІХ – ХХ ст. зробили представники української еміграції – Д. Донцов, В. Липинський, Д. Чижевський.

ХІХ століття в історії української філософської думки відзначено існуванням двох основних напрямів філософії – «неофіційної», публіцистичної, яка намагалася відшукати самобутність української думки, але грішила несистемністю та «офіційної» чи професійно-академічної, предметом філософської рефлексії якої були найактуальніші проблеми духовного життя суспільства та здобутки природничих наук [3, с. 134].

Як зазначає професор Марина Ткачук [4], в Україні становлення академічної філософії відбувається значно пізніше, ніж в інших європейських країнах, а її потужний розвиток починається тільки на початку ХІХ ст. Оглядаючи її здобутки за якихось сто років, залишається лише дивуватись тій ретельності й наполегливості, з якою опановувалась нею всесвітня філософська спадщина, швидкості й упевненості, з якою набирала в ній сили самобутня філософська думка, тій сміливості, з якою поширювались горизонти оригінальної філософської творчості. Характерною рисою, притаманною всім без винятку мислителям вітчизняної академічної школи, було їх відчуття власної включеності в загальноєвропейський філософський процес. Вони ніколи не були його байдужими спостерігачами, тим більше не страждали комплексом периферійності чи другорядності. Їхні убоління були тими ж самими, що й убоління сучасних їм європейських мислителів. В умовах кризи європейської культури, кризи модерної філософії, українські академісти відстоювали самоцінність і значущість філософського знання, так само шукаючи виходу з кризи на шляхах некласичного мислення. Екзистенційно-персоналістична спрямованість їхніх пошуків не тільки відповідала запитам сучасної їм доби, але й багато в чому сягала світових філософських орієнтирів ХХ століття [4].

Не сприяли розвою філософії й настрої просвіченої інтелігенції, що звикла зводити на місце думки буденну прагму. Замість чистого мислення й «отці», й «діти» шукали у філософії «життєвого», прагматичного світогляду,

замість того, щоб дбати про її «вільне буття», чекали від неї розв'язання особистих і суспільних проблем, вдоволення сьогоденного інтересу, вирішення так званих злиденних питань.

За цих умов зростання професійного філософування здійснювалося зусиллями талановитих мислителів, котрі, попри усі життєві негаразди, попри нерозуміння не зраджували обраному шляхові – служінню істині – й за будь-яких умов відстоювали самоцінність філософії та необхідність філософського професіоналізму у боротьбі з філософським дилетантизмом і невіглаством. Саме такими визнаними фахівцями і непересічними особистостями і створювалась історія академічної філософії в Україні в ХІХ – на початку ХХ століття: П. Юркевич, О. Новицький, П. Авсенєв, С. Гогоцький, М. Грот, О. Козлов, О. Гіляров, Г. Челпанов, П. Ліницький, Г. Малеванський, П. Кудрявцев, В. Зеньковський, Є. Спекторський. З ними і багатьма іншими пов'язані не лише розбудова професійного філософування в Україні, вагомий внесок у розвиток спеціальних галузей філософського знання, а й ствердження значущості філософії як найважливішої сфери духовної культури, у якій знаходить свій вираз усвідомлення граничних підстав людського буття, усього спектру духовних проблем людини, нації, людства. Їхніми зусиллями філософія поставала не тільки необхідним компонентом освіти, а й органічною складовою культурного процесу, а найважливіші події фахового життя – видання в Києві першої вітчизняної філософської енциклопедії та філософського словника (С. Гогоцький), першого філософського часопису (О. Козлов), релігійно-філософської газети (С. Булгаков), створення філософських товариств і гуртків, філософські диспути і публічні лекції, величезна перекладацька діяльність – значною мірою сприяли розвиткові філософської культури України на зламі двох останніх століть.

Цілком логічно, що історія академічної філософії в Україні ХІХ – початку ХХ століття повинна б давно вже стати предметом пильної уваги дослідників, а її найважливіші здобутки мали бути не тільки ретельно вивченими, а й увібраними у тканину сучасної духовної культури. На наш погляд, саме ця галузь історико-філософського українознавства щонайбільше постраждала від ідеологічного пресу і заборон за радянської доби.

Годі й говорити, що перед сучасністю історико-філософською наукою академічна філософія в Україні ХІХ – початку ХХ століття постала як величезна «біла пляма». Тому цілком природно, що в останнє десятиліття значна кількість дослідників історії української філософії зосередила свої зусилля саме на вивченні спадщини представників академічної школи філософування. Потужним стимулом такої роботи став переклад праць Д. Чижевського, Г. Шпета, Г. Флоровського, В. Зеньковського, П. Мілюкова, І. Мірчука та інших з історії української і російської філософії та культури.

Підводячи певні підсумки дослідницької роботи над історією академічної філософії ХІХ – початку ХХ ст., що велася в Україні впродовж останніх десяти

років, можна з певністю стверджувати, що і в цій галузі історико-філософського українознавства справа зрушила: захищена ціла низка дисертацій, предметом яких постали окремі аспекти розвитку академічної філософії в Україні та філософська спадщина таких її речників як О. Гіляров, С. Гогоцький, П. Юркевич, П. Ліницький, М. Грот.

Так, наприклад, науковець С. Веремейчик наголошує [5], що згідно з С. Гогоцьким, дух може перебувати у психічних станах (навіть одночасно в кількох), усвідомлювати їх і співвідносити з власним Я, що свідчить про його самосвідомість, а також адекватно сприймати та реагувати на зовнішню критику. В дусі новочасної гносеології дослідник інтерпретує внутрішні джерела пізнання – споглядання (чуттєве пізнання) і мислення (здатність мислити предмет чуттєвого споглядання постає як розсудок), висновуючи думку про те, що свої поняття треба робити чуттєвими, а своє споглядання осягати розсудком

Належне місце посіла, нарешті, академічна традиція філософування і в новітніх підручниках з історії української філософії. Особливо відзначимо неабиякий інтерес дослідників до спадщини Памфіла Юркевича. Його пробудженню вельми сприяло перевидання друкованих праць мислителя українському перекладі (1993 р.), а також три міжнародні наукові конференції «Читання, присвячені пам'яті Памфіла Юркевича», що впродовж 1994 – 1996 рр. проходили в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Дві збірки наукових статей (загальним обсягом близько тридцяти друкованих аркушів), виданих зусиллями кафедри філософії НаУКМА за матеріалами читань, стали вагомим внеском не лише у вивчення спадщини П. Д. Юркевича, а й виявили серйозний інтерес дослідників до історії академічної філософії в Україні XIX – початку XX ст. взагалі.

Разом з тим, хоча спільними зусиллями низки дослідників ця історія починає окреслюватися, доводиться констатувати не тільки відсутність цілісних систематичних досліджень предмету як у монографічній, так і навчально-методичній літературі, а й відсутність конкретних студій, присвячених окремим персоналіям. У вивченні спадщини деяких мислителів зроблено лише перші кроки, а творчість цілого ряду цікавих і впливових свого часу представників академічної школи ще й досі не була об'єктом наукових досліджень навіть на рівні статей.

Не відтворені, на жаль, у цілісному вигляді філософські процеси в основних осередках розвитку академічної філософії в Україні XIX – початку XX ст. (Київській духовній академії, університетах Харкова, Києва, Одеси, Львова). Фактично не проаналізовано внесок мислителів академічної школи в становлення і розвиток історії філософії, філософії права, психології, логіки, педагогіки, естетики (увага дослідників не обминула досі лише етичні вчення деяких з представників академічної філософії).

Актуальними сьогодні у дослідженні історії становлення української філософії, на думку сучасних вітчизняних дослідників, є питання щодо оцінки безпосереднього зв'язку між київською академічною філософією XIX – початку XX століття і спадщиною професорів Києво-Могилянської академії.

Ідеї Платона і Канта, Гегеля і Шпенглера, Лотце і Шопенгауера є для неї не менш живильними ферментами, ніж ідеї Лазаря Бараневича чи Іоанікія Галятовського. У цьому зайвий раз переконують рукописи П. Д. Юркевича, що дають неоціненну змогу зазирнути у творчу лабораторію видатного речника української академічної філософії, глибше зрозуміти безпосередні джерела його ідей, простежити їх у самому становленні. Як наголошує М. Ткачук [4]: «Ми далекі від того, аби зобразити фактологічні огріхи основною проблемою сучасних історико-філософських студій з академічної філософії, втім елементарна повага до факту, ретельне вивчення першоджерел, їх пошук, залучення до дослідження архівних документів, рукописних фондів, історико-культурних пам'яток доби, спогадів її сучасників, усього, що може пролити світло не на те, що є невідомим чи зрозумілим, повинні стати, нарешті, нормою для дослідників».

Як визначають В. Ярошевець і Г. Аляєв [6], серед сучасних, доволі прагматичних у своїй більшості наук, історія людської думки вирізняється саме тим, що зберігає живий духовний зв'язок культури. Людська культура в цілому і окремі національні культури (які тут постають не інакше як органічними частинками загальнолюдської єдності), мабуть, лише тут ще зберігають обличчя не мертвого інструменту суто утилітарного призначення, а живого духовного бенкетування, гідного високого призначення людини і справжнього сенсу її життя. Тим більш важливим є подальше плекання цього обличчя, його одухотворення – відповідальний розвиток історикофілософської науки як інтегральної складової філософської і загальної культури нашого народу.

В умовах, коли історики філософії залишаються єдиними трансляторами філософських ідей мислителів академічної школи, тільки їхнє справді професійне ставлення до справи може стати запорукою реального зростання і поглиблення філософських знань, єдиною перешкодою на шляху до створення нових міфів як про філософські здобутки, так і про їх персоналії.

Висновки. Теоретичною та методологічною базою історико-філософських досліджень, зокрема, історичних коренів української філософської думки повинні слугувати досягнення як сучасної вітчизняної філософської науки, так і зарубіжних учених.

Отримані наукові результати можуть бути використані під час вивчення історії української філософії та історії української культури у закладах вищої освіти.

Проведені дослідження, аналіз осмислення процесу становлення проблеми духовності в українській філософії XIX – початку XX століття можуть слугувати ідейно-теоретичною та методологічною основою для

формування суспільної свідомості сучасної студентської молоді, усіх активних громадян сучасного українського суспільства.

Подальший розвиток досліджень у цьому напрямку на основі аналізу вітчизняної історико-філософської спадщини слугуватиме обґрунтуванню шляхів активізації суспільної поведінки, сприятиме подальшому формуванню духовності, патріотизму, моральності та інших світоглядних характеристик наших громадян.

Література:

1. Розвиток філософської думки в Україні : навч. посіб. / за ред. проф. Ю. М. Вільчинського. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2014. 327 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32610712.pdf>.

2. Сухомлинська О. Рефлексії про генезу духовності в контексті виховання: на шляху до синтезу парадигм. *Історико-педагогічний альманах*. 2005. №1. С. 5–29. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2005/2005_1.pdf (дата звернення: 28.08.2022).

3. Халамендик В. Б. Історія розвитку української філософської думки: культурно-освітні аспекти. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 38. С. 126–138.

4. Ткачук М. Київська академічна філософія XIX – початку XX ст.: методологічні проблеми дослідження. Київ : ЗАТ «Віпол», 2000. 248 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tkachuk_Maryna/Kyivska_akademichna_filosofiiia_KhIKh_pochatku_KhKh_st_metodolohichni_problemy_doslidzhennia.pdf (дата звернення: 28.08.2022).

5. Веремейчик С. В. Концептуалізація душі у контексті релігійно-антропологічних пошуків представників української філософської думки кінця XIX – першої половини XX ст. : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11. Острог, 2021. 212 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Veremeichyk_Serhii/Kontseptualizatsiia_dushi_u_konteksti_relihiino-antropolohichnykh_poshukiv_predstavnykiv_ukrainskoi.pdf?PHPSESSID=948t6qr3u2rl6uu54idav2tkb4 (дата звернення: 28.08.2022).

6. Ярошовець В., Аляєв Г. Філософія та історія філософії: методологічні підходи до історико-філософської науки / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2012/1/Yaroshovec.pdf> (дата звернення: 30.08.2022).

References:

1. Rozvytok filosofskoi dumky v Ukraini [Development of philosophical thought in Ukraine]. Yu. M. Vilchynskyyi (2014). Kyiv : KNEU [in Ukrainian].

2. Sukhomlynska, O. (2005) Refleksii pro henezu dukhovnosti v konteksti vykhovannia: na shliakhu do syntezy paradyhm [Reflections on the genesis of spirituality in the context of education: on the way to the synthesis of paradigms]. *Istoryko-pedahohichnyi almanakh – Historical and pedagogical almanac*, 1, 5–29. Retrieved from https://library.udpu.edu.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2005/2005_1.pdf [in Ukrainian].

3. Khalamendyk, V. B. (2009) Istoriia rozvytku ukrainskoi filosofskoi dumky: kulturno-osvitni aspekty [History of development of Ukrainian philosophical thought: cultural and educational aspects]. *Humanitarnyi visnyk ZDIA – Humanitarian Bulletin ZGIA*, issue 38, 126–138 [in Ukrainian].

4. Tkachuk, M. (2000) Kyivska akademichna filosofiiia XIX – pochatku XX st.: metodolohichni problemy doslidzhennia. Kyiv : ZAT «Vipol» [in Ukrainian].

5. Veremeichyk, S. V. (2021) Kontseptualizatsiia dushi u konteksti relihiino-antropolohichnykh poshukiv predstavnykiv ukrainskoi filosofskoi dumky kintsia XIX – pershoi polovyny XX st. *Candidate's thesis*. Ostroh [in Ukrainian].

6. Yaroshovets, V., Aliaiev, H. (2012) Filosofiiia ta istoriia filosofii: metodolohichni pidkhody do istoryko-filosofskoi nauky. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/1/2012/1/Yaroshovec.pdf>.